

НАУЧНА ГРАЂА
УДК: 373.21(497.1)

Милојка Р. Радојичић

ПРЕДШКОЛСКО ВАСПИТАЊЕ У ДОКУМЕНТИМА СФРЈ

Увод

По мишљењу психолога, педагога и педијатара, предшколски узраст је један од најважнијих периода у развоју личности, тада се постављају његове основе. У то доба не завршава се ни развој, ни раст, као ни процеси интелектуалне, вољне и емоционалне природе. Сви они налазе се у стадијуму почетног формирања. То су и одлучујуће године за формирање основних црта карактера и разноврсних навика социјалног понашања које остају за цео живот. Зато се значај предшколског васпитања мери значајем који има предшколско доба за будући развој личности.

Захваљујући пластичности нервног система предшколског детета, сваки утицај који се врши на њега оставља дубок траг, а утисци из детињства најдуже се памте. Интелектуални развој је, према већини научних истраживања, у овом периоду најбржи. Већина предшколских класика истиче значај децје радозналости, која се изражава у мноштву децјих питања, а што је значајно за развој елементарних и мисаоних процеса.

Савремена педијатрија и педагошке науке тврде да се у предшколском периоду постављају темељи децјем здрављу и моралном расуђивању, зато се физичком и моралном васпитању у овом узрасту мора поклонити изузетна пажња.

Физичко васпитање је камен темељац за целокупни психосоматски развој личности а класична максима „Mens sana in corpore sano“ („У здравом телу - здрав дух“) има трајан значај. Неки савремени теоретичари модификују је новим садржајем „Mens sana in societate sana“ („У здравом духу – здраво друштво“) истичући одлучујући значај социјалне средине за општи развој детета. Иако наслеђе има свој удео у изграђивању личности, ипак средина има одлучујући значај за општи развој детета, и она је кључни фактор за формирање децје свести и карактера. Оправдано је гледиште да се дете понаша у животу онако како се његова околина понаша према њему.

Имајући у виду значај предшколског доба за развој будуће структуре личности, потребно је организовати такву средину која ће омогућити правилан социјални развој детета. Додуше, породица је још увек незаменљива за првобитну

социјализацију детета. Али, породица сведена само на родитеље и децу, у условима када су најчешће оба родитеља запослена, не може више да задовољи све основне потребе детета, нити да створи услове за његов оптимални психофизички развој.

У савременом друштву породица доживљава темељне промене услед којих се мења и њена васпитна функција, али је утицај родитеља и данас незаменљиви стваралачки фактор за изградњу дечје личности.

Поред породичног васпитања, неопходно је да предшколско дете већ од треће године живота проводи један део дана и у предшколској установи, где ће му бити обезбеђено потребно друштвено васпитање. Дете се налази у фази развоја када у друштву вршњака открива своју индивидуалност и стимулира развој латентних снага и способности. Оно се су свом „малом дечјем свету“ ослобађа уских афективних веза ограничених само на породицу и ствара и проширује нове везе и односе са децом, усклађујући своје жеље и интересе са интересима деце и групе у целини. У томе и јесте значајна васпитна вредност заједничких игара које својим правилима делују на дечји карактер, јер им се сва деца прилагођавају. То дисциплинује вољу детета и ствара код њега нове преокупације и односе, јер своје жеље и хтења усклађује са жељама и хтењима друге деце. У заједничкој игри остварује се врло деликатна еволуција међусобних односа, што доцније омогућује правилно социјално прилагођавање детета, не само у школи, него и у животу и спремно је за сарадњу.

На основу свега изложеног, јасно је да је предшколско васпитање од огромног значаја, не само ради правилног усмеравања и припреме детета за оспособљавање за живот и полазак у школу, него и ради омогућавања родитељима, у првом реду мајкама, пуно учешће у привредном и друштвеном животу заједнице и изградњи социјализма у нашој земљи на основама самоуправног социјалистичког уређења.

Лењин је рекао: „колективне мензе, јасле, и дечји вртови... ево једноставних свакодневних средстава коај не захтевају ништа помпезно, громогласно, али која су способна да стварно ослободе жену, способна да стварно смање и униште њену неједнакост с мушкарцем у погледу њене улоге у друштвеној производњи и у друштвеном животу.“ (Лењин, 1972).

Зато је окупљање предшколске деце императив данашњег развоја нашег друштва, где је запосленост жена веома велика и све је већа из године у годину.

С друге стране, као што је наглашено, и сам развој детета на данашњем ступњу развоја друштва, захтева неопходност друштвеног васпитања. Однос између породичног и друштвеног васпитања не може се код нас посматрати у аспекту искључивости, нити у алтернативи – или породица, или друштво. Ове две установе се морају допуњавати у циљу спровођења јединства васпитног деловања.

Социјалистичком друштву није, и не сме да буде свеједно како ће мајке васпитавати своју децу пре поласка у школу, поготову што већина њих нема потребно психолошко и педагошко образовање да би могле да прате развој своје деце и да га правилно усмеравају. Зато је потребно породично васпитање допуњавати васпитањем у предшколским установама.

Истичући значај раног детињства за развој личности Коменски је рекао: „Младо дрвеће лакше је окренути да расте у овом или оном правцу, него велико дрво; на тај начин још пре може да се упуту ка свему добром оmlадина у првим годинама њеног живота него доцније.“

Надежда Крупска, говорећи о значају васпитања предшколске деце пише: „Први дечји утисци остављају трага на цео живот и зато је важно баш у овим годинама приступити васпитању смишљено.“

Отуда, организовано предшколско васпитање је неопходна потреба друштва. Оба становишта, психолошко-педагошко и економско налажу да се питању предшколског васпитања придаје исти значај као и основношколском а и осталим ступњевима институционалног рада са малдом генерацијом.

На основу изнетих ставова о значају предшколског васпитања, покушаћу да извршим анализу нормативне и друге делатности у СФР Југославији и СР Србији. У раду ћу обрадити следећа питања:

1. Брига о васпитању младе генерације у току НОБ-а
2. Предшколско васпитање у савезним документима од 1944. до 1958. године
3. Резолуција III пленума ЦК КПЈ (1950) и активност у области предшколског васпитања
4. Предшколско васпитање у документима СР Србије од 1948. до 1957. године
5. Законодавно регулисање предшколског васпитања у СР Србији
6. Предшколско васпитање у документима од 1958. до 1975. године

1. Брига о васпитању младе генерације у току НОБ-а

У току НОБ-а нема званичних докумената о организацији предшколског васпитања као институционалног окупљања деце. Почетак овог процеса био је, истина, у самој народноослободилачкој борби, у часу када је народ спонтано водио бригу о деци, када је било која партизанска породица постала дом за децу угрожену ратним страхотама. У часопису „Предшколско дете“ 4/72 говори се о раду другарице Татјане Маринић, која је са својим ученицама из „малих школа“ у Рудом, организовала дечју заштиту, оснивајући домове да би спасавала децу у току офанзива, а има и других облика заштите деце на слободној територији.

На заседању АВНОЈ-а 27. новембра 1942. године изабран је Извршни одбор АВНОЈ-а са својим одсецима, па је образован и Просветни одсек, који је почео са радом 25. децембра 1942. године. Рад Просветног одсека у прво време био је усмерен углавном на ликвидацију неписмености и образовања кроз три типа школа на слободној територији: народна основна школа, течај за неписмене и народни универзитет. У раду овог Одсека није било програма и задатака из области предшколског васпитања („Настава и васпитање“ 7-8/63).

2. Предшколско васпитање у савезним документима од 1944. до 1958. године

Одмах по ослобођењу земље, предшколско васпитање постало је интегрални део друштвене, социјалне, здравствене и васпитне заштите деце. Оно је добило и посебан друштвени значај јер је организована дечја заштита нужан услов напретка друштва. То се види и по томе што је организовање васпитања и бриге о деци био саставни део програма народне власти. Сви органи и организације учествују у заштити ратне сирочади, незбринуте избегличке деце и друге социјално угрожене деце без породичног старања.

Пошто нисмо имали искуства од којих бисмо почели при организовању и регулисању предшколског васпитања, то је период од ослобођења до 1945. године, када је донет први документ из ове области, био период активног рада и програма масовних организација, Партије и народне власти, по њиховој иницијативи.

Да би се и нормативно регулисала ова делатност, доносе се документа где су основе биле југословенске и републичка, па ћемо их у даљем излагању тако и представљати.

2.1. Први документи о предшколском васпитању савезног карактера су следећи:

1. Одлука о организацији групних дечјих домова и концентрисаних дечјих насеља;
2. Упутство за организацију и рад у забавиштима (дечјим вртићима);
3. Упутства за организацију васпитног и опште просветног рада у обдаништима и у дечјим домовима за децу предшколског узраста;
4. Уредба о оснивању дечјих јасала и дечјих вртића;
5. Опште упутство о примању и издржавању деце и омладине у установама за заштиту и васпитање;
6. Упутство за израду годишњег плана рада дечјих вртића с нарочитим освртом на планирање васпитног рада;
7. Резолуција III пленума ЦК КПЈ о проблемима васпитања и образовања;

8. Решење о финансирању јасала и дечјих вртића.

2.2. Одлука о организацији групних дечјих домова и концентрисаних дечјих насеља („Службени лист ДФЈ“ бр.3/45)

По овој одлуци, све установе су државне, вођене од Повереништва социјалне политике федералних јединица, ИОНО-а и заједници са војним делегатом Врховног штаба НОБ-а и ПОЈ-а при Црвеном крсту. Одлука је давала велике могућности за коришћење напуштених замкова, манастирских конака, напуштених зграда и имовине непријатеља народне власти, те је брзо никао велики број домова и предшколских установа.

Одлука је регулисала и питања капацитета домова, здравствену заштиту, васпитни кадар, организацију васпитног рада, поделу деце по узасним групама. Постојали су домови за одојчад, предшколску и школску децу.

У тој одлуци пише: „Одељење за заштиту матера, деце и младежи Повереништва за социјалну политику у заједници са стручним органима Повереништва за просвету АСНОС-а и са Централним одбором УСАОЈ-а организоваће стручне ударничке екипе за просветно-културни рад, које ће руководити и изводити ново васпитање деце и младежи збринуте у групним дечјим домовима и концентрисаним дечјим колонијама, нарочито преваспитавање све оне деце под јавном заштитом чије су душе за три године ропства прилично затроване непријатељским фашистичким васпитањем вршеним од стране окупаторских слугу.

Под руководством ових ударничких екипа за просветно-културни рад с децом која се налазе под јавном заштитом, имају се у заједници са Централним одбором УСАОЈ-а организовати у склопу групних дечјих домова и концентрисаних дечјих насеља као и у Београду низ течајева за изградњу педагошко-културних сарадника, који ће се бирати из редова наших омладинаца, првенствено бораца НОБ-а и ПОЈ-а, који су због орунулог здравља и инвалидитета повучени од Главне комисије са бојишта.“

Дечја забавишта и обданишта наслеђена од старе Југославије нису одговарала послератним потребама друштва, како по броју тако и по програму и садржају васпитно-образовног рада. Забавишта, као облик рада са децом, датирају још од 1898. године, када је Закон о народним школама први пут регулисао њихов задатак „да забавом поучавају и васпитавају децу мушку и женску у узрасту од навршене 5. до 7. године и да их припремају за основну школу“ (*Школство и просвета у Србији у XIX веку*). Од тада па до 1945. године, постоје документа из 1904. и 1929. године који су регулисали рад забавишта.

Одмах по ослобођењу, са постојећим кадровима забавиља, почео је рад забавишта и обданишта. Омладинска организација и АФЖ организовали су

једномесечне курсеве како би се у првим данима пружила помоћ мајкама које су се активно укључиле у фабрике, радионице и друге службе. Да би се тај рад нормативно регулисао, Министарство просвете Савезне владе донело је:

2.3. Упутство за организацију и рад у забавиштима (дечјим вртићима) („Службени лист ДФЈ“ бр. 57/45 од 18.јула 1945.године)²

Овим упутством дат је нов назив дечјим установама - дечји вртић. Обданишта, која су имала карактер прихватилишта за сиромашну децу, замењена су установама где су смештена деца и ту се, сем бриге о здрављу, посвећивала брига о васпитању деце преко дана док су им мајке на раду. При сељачким радним задругама и државним добрима оснивају се сезонски дечји вртићи – забавишта.

У овом периоду отварају се и прве јасле за децу до три године старости. Оне су најчешће биле уз фабрику или предузећа која су их финансирала.

У том упутству, забавишта, обданишта, дечји вртићи, одређују се као установе за предшколско васпитање, са циљем да се „унапређује и развија телесни и душевни развој, да се деца васпитавају у духу животне радости и љубави према домовини и њиховим херојима, да се према способностима детета стварају основе за његово доцније образовање, да вртићи помажу породици у васпитању и неговању детета...итд.“

У забавиштима се примају деца од навршене 4.године до поласка у школу. Упис није обавезан. Рад је бесплатан. Издржавање, избор кадрова и организацију рада врше Федералне јединице. Отварање забавишта је обавезно за градове и индустријска места. Руковођење и надзор врше исти органи који то раде и за школе. Васпитање је засновано на тековинама НОБ-а, братства и јединства народа, демократичности, социјалистичкој идејној усмерености и световности итд.

Дате су и основе васпитно-образовног рада, те се истиче значај телесног васпитања, игре, упознавања околине, музичког васпитања, развитка говора, развитка основних математичких представа и др.

У забавишту – вртићима раде забавиље које су завршиле:

- а) ниже средње, или њој равне школе и забавиљску школу;
- б) учитељице основних школа које су завршиле течај за рад са децом предшколског узраста;

² Видети *Предшколске установе VI*, Педагошки музеј.

в) забавиље, помоћнице, из редова омладинских или младих жена, са најмање завршеном основном школом и завршеним течајем за рад са децом предшколског узраста.

На основу упутства Савезног министарства просвете, Федерална министарства просвете доносе планове и програме школа за забавиље и течајева за рад са децом предшколског узраста.

И поред великих тешкоћа које су стајале пред младом државом, опустошеном фашистичком окупацијом и радом на обнови земље, савлађивању економске и културне заосталости, веома много се ради на подизању, унапређивању дечје заштите и предшколског васпитања. Друштвене организације, нарочито организације жена и синдикат, имале су значајан политички утицај да се организованије приђе решавању проблема васпитања предшколске деце запослених мајки.

Породицама су више одговарала обданишта него забавишта, па је њихов број растао. Све предшколске установе финансирале су се из буџетских средстава, нека обданишта издржавале су фабрике, предузећа, установе. У овом периоду, у развоју ових усанава, наглашена је социјална страна. Чак је претила опасност да се занемари васпитна улога. Забавишта су у том периоду била у кризи, и поново се обнављају у периоду преласка обданишта на самостално финансирање 1951/1952 године.

У листу „Просветни преглед“ из 1945.године има доста података о стварању обданишта. У чланку „Дечје питање у светлости тековина народноослободилачке борбе“ од 4.јула 1945.године, писало је: „Ми хоћемо да вам створимо такву домовину, такву земљу у којој ћете бити срећни и задовољни“ – Тито.

„16. јула 1945. године основано је прво обданиште у Земуну, за ону децу чији родитељи раде по фабрикама и радионицама.“

„3. августа 1945. године основано је 18 обданишта за децу чије мајке раде ван куће са 2.100 деце. Обданишта су необично важна са социјалног, економског и педагошког становишта. Она су подједнако потребна и корисна родитељима и деци. Она треба да помогну мајкама које раде по фабрикама и државним надлештвима да се потпуно могу предати своме послу и ни тренутка не брину за своју децу. Она треба да помогну домаћицама, мајкама са више деце, да дођу до слободног времена које ће посветити свом културном, политичком изграђивању и најзад у тим обдаништима, осим што ће деца бити склоњена са улице, она под

руководством добрих васпитачица треба да се припреме за будуће свесне и корисне чланове наше друштвене заједнице.“ („Просветни преглед“ бр.2/45).

„У Београду је отворено прво обданиште за циганску децу.³ Социјално старање ИОНО-а уз пригодан програм створило је прво обданиште за циганску децу у Пашманској улици на Пашином брду. Никада до сада циганска деца, чији су родитељи сиромашни и запослени, нису уживали социјалну заштиту. Од сада по начелу равноправности и циганска деца, као и сва деца осталих народа којима је социјална помоћ и заштита потребна, имаће све услове да се правилно развијају. Овим обдаништем за циганску децу руководе оспособљене васпитачице, лица која ће им омогућити правилан психофизички развој.“ („Просветни преглед“ од 3. X 1945.)

Комитет за школе и науку при Влади ФНРЈ бр. 7020 од 25. новембра 1946. године доноси:

2.4. Упутства за организацију васпитног и опште просветног рада у обдаништима и у дејчим домовима за децу предшколског узраста (Предшколске установе VI, Педагошки музеј).

Упутства садрже следећа поглавља:

I Задаци васпитног и опште просветног рада;

II Дневни распоред запослења деце;

III Како се саставља план рада са децом (недељни, месечни, дневни);

IV Организација васпитног и опште-просветног рада;

V Дужности радника на васпитању и заштити деце; управник васпитног особља, помоћног особља;

VI Педагошки савет: управитељ, васпитно особље, лекар, економ, представник месне организације;

VII Одбор родитеља и антифашистичких организација;

VIII Годишњи план рада.

Задаци васпитног и опште просветног рада су: старање о здрављу деце, правилан умни развој, уметничко васпитање, љубав према домовини. Обданиште је „живи пример правилног васпитања деце предшколског узраста, деца треба да се осећају у дому, обданишту, као у својој кући, у породици.“

Дневни распоред запослења деце истиче значај правилног смањивања одређених активности, радног времена, поделе деце на узрастне групе и број

³ Данас се користи назив Роми. Пошто је овде реч о цитату, није извршена промена у главном тексту. (прим. прир.)

васпитача у групи (по два васпитача са шесточасовним радним временом). Дневни распоред мора бити усклађен према интересима породице.

Планирање рада је месечно, недељно и дневно. Облици рада са децом су: игра, занимање и боравак на ваздуху. Поклања се велика пажња и индивидуалном раду са децом.

У организацији васпитног и опште-просветног рада велику улогу имају обданишта у раду и са средином као помоћ сеоском и околном становништву у опште-просветном раду. Посебан акценат је стављен на радно васпитање и правилан однос према средствима за рад.

Учешће родитеља и других представника масовних организација је први облик друштвеног управљања у организованом предшколском васпитању у овом периоду развоја нашег друштва.

2.5. Уредба о оснивању дечјих јасала и дечјих вртића („Службени лист ФНРЈ бр. 81/48“)

Уредбу о оснивању дечјих јасала и дечјих вртића донео је председник Комитета за заштиту народног здравља Владе ФНРЈ, Влада ФНРЈ 22. септембра 1948. године. У њој је значајно следеће:

У члану 1. стоји: „У циљу да се што већем броју жена омогући учешће у социјалистичкој изградњи земље оснивају се дечје јасе и дечји вртићи за негу и васпитање деце чије су мајке запослене.“

Дечје јасле имају задатак и оснивају се као здравствене социјалне установе за негу здраве деце до навршене треће године живота.

Дечји вртићи су установе за васпитање и негу здраве деце од навршене треће године до поласка у школу.

Рад дечјих вртића у погледу васпитања деце редовно контролише и помаже Повереништво за народну просвету среског, градског народног одбора коме су управници вртића одговорни за овај рад.

Дечје вртиће оснивају државна и привредна предузећа, надлештва и установе, задруге, задружне и друге организације. Вртиће могу оснивати и народни одбори, друштвене организације.

Основни принцип за пријем деце је запосленост оба родитеља. Вртић се може основати ако је број деце већи од 20. Могу се оснивати вртићи за два или више предузећа. За отварање вртића надлежан је извршни одбор, среског, народног одбора или градског, на чијем је подручју предузеће, установа или организација која оснива вртић.

За децу која нису обухваћена у вртићима предузећа и установа, предвиђено је да градски, срески и месни народни одбори могу оснивати вртиће.

У те вртиће могу се примати и деца запослених мајки из предузећа, установа која имају вртић, ако то више одговара корисницима.

Дечјим вртићима управљају непосредно управници који су за свој рад одговорни руководиоцу предузећа, установе или организације, односно народном одбору који је вртић основао.

У погледу здравствених услова и неге деце, управник је одговоран повереништвима за здравље и социјално старање, среских, градских народних одбора. Медицинско особље обезбеђује Министарство народног здравља народне републике. План потреба достављају срески, градски народни одбори.

Управника и остало особље поставља оснивач на предлог повереништва за народно здравље и социјално старање и Повереништва за народну просвету среског, градског народног одбора, коме су управници такође одговорни за свој рад.

Потребни прописи су:

2.6. Опште упутство о примању и издржавању деце и омладине у установама за заштиту и васпитање деце и омладине („Службени лист ФНРЈ“ бр.39 од 23. фебруара 1948. године)⁴

Овим документом регулише се допринос родитеља и старатеља у издржавању установа. Држава сноси разлику до пуне цене стварних трошкова живота.

Оснивачи издржавају вртиће из својих средстава, која се предвиђају у својим финансијским и инвестиционим плановима и предрачунима. Вртићи имају своје предрачуне прихода и расхода који се уносе у предрачуне оснивача и чине саставни део њиховог плана и предрачуна.

При пројектовању нових предузећа, установа и организација у којима се предвиђа запослење најмање 200 радника, као и при изградњи нових насеља, инвеститори су дужни да обавезно предвиде градњу вртића, без тог услова неће се давати сагласност ни грађевинска дозвола. Биле су предвиђене и казне за неизвршење ових обавеза.

Прописе за изградњу вртића доносило је Министарство грађевина ФНРЈ у сагласности са Министарством рада, Комитетом за заштиту народног здравља и Комитетом за школе и науку Владе ФНРЈ.

Ова уредба о оснивању дечјих јаслица и дечјих вртића показује нам колико се значаја придавао овом облику друштвене бриге за децу, као и

⁴ Студентска библиотека „Светозар Марковић“.

ангажовање свих друштвених установа за обезбеђење правилног развоја најмлађих.

Уредба је дефинисала и ставила у задатак министарствима просвете НР, односно одборима за просвету народног одбора, организацију васпитног рада и контролу извршења задатака. Ово је један корак напред у односу на ранији став према предшколском васпитању, када су вртићи били искључиво у надлежности социјалног старања.

Овакву оријентацију усмерио је друг Тито, када је на II конгресу АФЖ-а 1948. године рекао: „Није доста да дјеца буду одјевена, нахрањена и тако даље. Важно је за нас и то да дјеца буду и правилно васпитана у духу нове Југославије. Не дајте да нам непријатељи нове Југославије трују и отуђују нашу дјецу. Чувајте нашу дјецу и бдите над њом да би заиста могла постати достојни грађани наше нове Југославије, грађани нове земље социјализма. То је један од наших најважнијих задатака.“

Да би се омогућило планирање годишњег рада вртића и планирање васпитног рада, Министарство за науку и културу Владе ФНРЈ бр. 1402 од 24. јануара 1949. године донело је:

2.7. Упутство за израду годишњег плана рада дечјих вртића с нарочитим освртом на планирање васпитног рада,⁵

Због проширења мреже дечјих вртића, поставио се проблем правилно организованог васпитног рада. Оквирним упутствима за израду правилника о организацији и раду, стављено је у задатак Министарствима просвете могућност да се у дечјим вртићима постави чврста организација целокупног рада.

Да би тај рад био што боље извођен, треба да је унапред планиран према принципима васпитања предшколске деце у нашем новом друштвеном уређењу: „да оставримо свестрани развитак детета и створимо потребне предуслове за успешан развој и напредак детета у школи.“

Ова упутства се због тога и доносе да би се плански и систематски радило на реализацији тако постављених задатака.

„Планирање целокупног рада дечјег вртића у коме план васпитног рада треба да заузима централно место и савесна контрола испуњавања плана, неопходни су услови за успешан развој установе и свестрани развитак деце. Овакав став могао би нам и данас бити од великог значаја.“

Дечји вртић треба да има:

- 1) годишњи план,

⁵ Студентска библиотека „Светозар Марковић“.

- 2) месечни, који конкретизира годишњи план по месецима,
- 3) план васпитног рада за поједине групе деце, који обухвата конкретне задатке и садржај рада појединих васпитача.

Годишњи план обухвата:

- 1) задатке административно-економске,
- 2) здравствено-хигијенске и јачање здравља,
- 3) задатке васпитног рада васпитача у својим групама,
- 4) рад на стручном уздицању васпитачког кадра,
- 5) рад са родитељима.

Задржаћемо се на основним принципима васпитног рада и његовог планирања. Он треба да обухвати васпитне задатке, за сваку групу деце посебно, и то прилагођен годишњим добима: јесен, зима, пролеће и лето. Принцип јединственог процеса и узајамног прожимања физичког, умног, моралног и естетског васпитања карактерише ово планирање. Нужно је водити рачуна о нивоу развоја деце, о актуелности, о околини и условима и то све конкретизовати у плану.

План предвиђа разноликост садржаја, игре, развој говора, музичког васпитања, обраду разног материјала, упознавање деце са околином и друштвеним радом и др. Слободној активности деце овај план посвећује посебну пажњу у којој се развијају стваралачке способности, а нарочито машта детета. Примњени су следећи принципи: активност, интереси деце, очигледност, пример васпитача, систематско и постепено постављање задатака, од ближег ка даљем, од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем, вежбања и понављања и индивидуали рад према особеностима деце.

Код планирања треба узети у обзир:

1. југарњи долазак деце,
2. време обавезних занимања,
3. шетње и игре на ваздуху,
4. занимања после спавања.

Долазак и пријем деце може бити праћен слободним играма, радом у кутићима природе, припремањем материјала за обавезна занимања и стваралачким играма и др.

Обавезна занимања се организују после доручка, свакодневно. Шетње и боравак на ваздуху су обавезни. Занимања после одмора се разликују према узрасту деце. Предвиђена је и евиденција и контрола рада кроз дневник.

Ова упутства рађена су углавном према совјетским ауторима предшколске педагогике –Ганелину и Флорини. Саветује се методичарима-васпитачима да се при планирању могу користити „Упутства васпитачу дечјег врта“ и превод „Упутства васпитачу дечјег вртића“.

Оквирни план и програм васпитног рада за дечје вртиће радила је стручна комисија која ће их прилагодити развоју нашег друштвеног уређења, а ова упутства су достављена народним републикама како би оне могле према специфичним условима да их разраде. Ова оквирна упутства послужила су васпитачима и управницима у организовању семинара који су у то време одржавани.

3. Резолуција III пленума ЦК КПЈ 1950.године – Активност у области предшколског васпитања

Резолуција III пленума довеле је до појачане активности у области развоја предшколског васпитања, условила је појачану нормативну делатност, веће ангажовање свих друштвених фактора, стручних удружења, педагошких друштава, Савета за науку и културу Владе ФНРЈ.

У саставу VI Резолуције, у задатак Партије „Ставља се још мобилизација масовних организација на пружању помоћи школи, а нарочито Народној омладини и Антифашистичком фронту жена на пружању помоћи око предшколског и ваншколског васпитања, на развијању забаве, културног уздицања и спорта.“ Задатак Партије и масовних организација је „да појачају сарадњу између школа и родитеља, да активирају родитеље и подигну њихову улогу у погледу васпитања деце.“

Овакав став Партије је недвосмислено подвукао значај предшколског васпитања у систему општег усмеравања друштва ка васпитању новог слободног социјалистичког човека.

„Борба против реакционарних схватања подразумева и борбу против реакционарног утицаја клера на школску и предшколску омладину. Та борба се мора водити, у првом реду, путем појачаног идеолошког и културног рада, уз правилно коришћење и помоћ школе и школских установа.“

Проблем образовања и васпитања може се правилно решавати у сталној идејној борби, у сталном раду на примени нових метода и средстава. Та борба је повезана са бржом ликвидацијом остатака идеализма у образовању и васпитању и усвајању научне материјалистичке основе образовања и васпитања.

Родитељи играју огромну позитивну улогу, па треба успоставити што тешњу сарадњу између предшколске установе и родитеља и учинити их што активнијим. Постоје многе форме рада али их треба изналазити и увек нове развијати. Потребно је обратити пажњу на издавање добрих књига за родитеље а стално имати на уму да улогу родитеља ништа не може да замени.

Трећи пленум подвлачи заједнички напор Партије, државе, масовних организација, родитеља у васпитању омладине у Резолуцији III пленума ЦК Партије; истакнут је, поред осталог, још једном значај предшколског васпитања,

па се каже: „Предшколско и ваншколско васпитање треба схватити као важну допуну школског система образовања и васпитања, као саставни део целине васпитног рада и томе треба посветити много већу пажњу.“

Неколико прилога из штампе илустроваће активност која је следила после III пленума ЦК КПЈ.

Педагошко друштво ФНРЈ оснива августа 1950.године часопис „Предшколско дете“, први часопис ове врсте у нашој земљи.⁶

Савет за науку и културу Владе ФНРЈ организује једномесечно саветовање предшколских радника за предшколско васпитање у Опатији.⁷

При педагошком друштву НРС основана је секција за предшколско васпитање.⁸

Савет за науку и културу Владе ФНРЈ наградио је, поред осталих, и Дечји вртић бр.17 у Београду са 75.000 динара, а Јованку Матековић, васпитача млађе групе овог вртића, са 20.000 динара.⁹

Поред активности на стручном пољу, 1950.годину у ФНРЈ карактерише и пораст предшколских установа (594 предшколске установе са 33.814 деце, од тога 251 забавиште са 15.188 деце и 343 обданишта са 18.230 деце).¹⁰

У моменту када се осећала активност у свим областима и структурама, долази до доношења:

3.1. Решења о финансирању дечјих јасала и дечјих вртића.¹¹ („Службени лист ФНРЈ“, бр. 6 од 15.фебруара 1951.год.)

Овим решењем обданишта и јасле прелазе на систем самосталног финансирања, што доводи до озбиљне кризе у раду јасала и обданишта. У року од неколико месеци затворено је 46% обданишта и око 28% деце је напустило ове установе. То су углавном деца из средина којима су те установе биле најпотребније. Тада многа предузећа, задруге и установе затварају обданишта.

До тада је буџетским финансирањем све трошкове сносило друштво, сем неких издатака који су падали на терет родитеља. Овим решењем друштво свим установама сада даје дотацију за подмиривање инвестиција и личних расхода за васпитно и здравствено особље. Према томе, сви остали расходи покривају се из

⁶ Видети фотокопију чланка „Просветни преглед“ бр.6/1951 у Прилогу.

⁷ Видети фотокопију чланка „Просветни преглед“ из 1951. године.

⁸ Фотокопија чланка „Просветни преглед“ 8. I 1951.год.

⁹ Видети фотокопију чланка „Преосветни преглед“ бр.1-2/1951.

¹⁰ Подаци добијени из материјала за реформу школства.

¹¹ *Предшколске установе VI*, Педагошки музеј Београда.

одређеног доприноса родитеља и из фонда за помагање социјалних установа и то под условом да су установе попуниле капацитет са 85% деце; тада добијају 1.250 динара месечно за свако попуњено место. Родитељи су линеарно плаћали 2.000 динара месечно, па је због тога у првом тренутку дошло до осипања деце чији родитељи нису могли да обезбеде средства.

4. Предшколско васпитање у документима СР Србије од 1946. до 1957.године

Документи о предшколском васпитању републичког карактера су следећи:

1. Привремена упутства за организацију васпитног и општепросветног рада у обдаништима и домовима за школску и предшколску децу;
2. Правилник о организацији и раду дечјих вртића;
3. Упутства о организацији и раду дечјих вртића;
4. Распис о начину примене нових финансијских мера на предшколске установе;
5. Правилник о употпуњавању општег образовања и стручне спреме васпитачког особља;
6. Закон о дечјим вртићима.

4.1. Привремена упутства за организацију васпитног и општепросветног рада у обдаништима и домовима за школску и предшколску децу.¹² (Министарство НР Србије бр.251 од 23.02. 1946.године)

Ова привремена Упутства Министарства просвете донета су у сагласности са Упутством Комитета за школе и науку при Влади ФНРЈ бр.7020 од 25. XI 1946.године.

Упутства садрже следећа поглавља:

- I Дечји домови и обданишта,
- II Задаци просветног и васпитног рада,
- III Организација васпитног и опште просветног рада,
- IV Дневни распоред запослења деце,
- V Како се саставља план рада са децом.

¹² *Предшколске установе VI*, Педагошки музеј Београда.

Оно што карактерише овај, као и претходни документ, је да је у њима дата и организација и програм васпитно-образовног рада.

У првом поглављу стоји: „да [су] дечји домови и обданишта здравствено-васпитне установе, да пружају пуне услове за нормално физико и духовно развиће деци без родитеља, сиромашној деци као и оној деци чији родитељи су ангажовани у привредном, просветном, културном и друштвеном животу...“

У одређивању задатака просветног и васпитног рада, предвиђа се физички развитак, основна правила хигијене, умни развој и уметничко васпитање: игром, занимањима, цртањем, ручним радом, причама, бајкама, лепим говором, музиком, певањем итд. Васпитавати љубав према домовини, народима, народним херојима и јунацима рада.

Организација васпитног и општепросветног рада утиче на јачање здравља, стварање бољих услова за живот деце и игру. Наглашена је потреба неопходног свакодневног припремања васпитача за рад, да васпитач у свом раду буде пример детету, да обезбеђује потребна средства, кутке природе, и др.

Рад, ред, чистоћа и дисциплина су одраз добре организације васпитног и општепросветног рада.

Рад се планира годишње, месечно, недељно и дневно. Предвиђа се и вођење дневника рада и васпитача. Дневни распоред запослења деце се врши према локалним приликама, једнак је за сву децу без обзира на узраст, што ће се касније мењати. Нарочито је наглашен значај боравка деце на ваздуху.

Васпитач је дужан да план рада са децом припреми на време, заједно са планом средстава за рад, водећи рачуна о разноврсности, актуелности, као и потреби свакодневног утицаја на дете. Рад са родитељима треба организовати тако да утиче на усклађивање јединственог васпитног деловања обданишта и породице. Предвиђају се родитељски састанци као облик рада са породицом, као и веза са масовним организацијама.

Придајући велики значај овом друштвеном проблему, НО града Београда оснива и

4.2. Комисију за оснивање дечјих јасала и вртића¹³

Да би се конкретизовали политички ставови и спровеле друштвене смернице у области предшколског васпитања, поставило се питање оспособљавања кадрова за рад са децом.

¹³ Фотокопија „Службеног гласника Београда“ бр.32/48.

Рад у забавиштима и обдаништима одмах после рата обављао је затечени кадар забавиља које су се до 1940. године спремале по завршеној малој матури у једногодишњој школи за забавиље уз полагање завршног испита, а касније и стручног испита за звање забавиља.¹⁴ Рад ових једногодишњих школа извођен је при учитељским школама.

Забавиља је било мало, мрежа забавишта и обданишта се све више ширила, те се јавила потреба за новим кадром васпитача. У први мах на систематски школован кадар се није могло мислити. Због тога се уз помоћ народне власти приступило спремању кадра васпитача на курсевима. У току првих пет година после ослобођења у целој земљи је организовано много курсева који су трајали од један до шест месеци.

Недостатак квалификованих васпитача је обиљан друштвени и политички проблем.

Министарство просвете НР Србије основало је курс са 61 полазницом из ИОНО Београда са 30 слушалаца.¹⁵

На курсеве су примани кандидати са врло различитом школском спремом, често само са завршеном основном школом. Курсеви су обухватили предмете општег образовања и предагошке групе предмета. Када се курс завршио, полазнице су добијале звање помоћног васпитача и као такве распоређиване су у предшколске установе Србије и Београда.

За добијање квалификованог кадра покушано је у Србији 1947/48 школске године формирањем бифуркационог одељења при IV –тим разредима учитељских школа у Шапцу, Вршцу, Крагујевцу и при Женској учитељској школи у Београду (одељења у којима је програм из педагошке групе предмета био прилагођен потребама рада у предшколским установама). Слични покушаји вршени су и у другим републикама. Прве васпитачице из ових одељења са средњошколским образовањем изашле су 1948. године.¹⁶

Пошто овај покушај није дао добре резултате (потцењен је рад васпитача), пришло се радикалнијим мерама и у свим републикама отварају се посебне школе за васпитаче у рангу учитељских школа. Тадашње Министарство за науку и културу Владе ФНРЈ израдило је наставни план и програм у коме се видела и специфичност ових школа. Пријем ученица вршен је по завршној малој матури. Школовање је у почетку трајало четири године.

¹⁴ Фотокопија чланка „Просветни преглед“ бр. 16 и 17/47.

¹⁵ Фотокопија „Службеног гласника Београда“ бр. 8061/48.

¹⁶ Фотокопија чланка „Просветни преглед“ 1948. године.

Септембра 1948.године отворена је школа за васпитаче у Београду, прва школа ове врсте у нашој земљи у трајању од четири године, да би се касније, 1952.године, школовање продужило на пет година. Кадрови који су излазили из ове школе допринели су побољшању стручног рада и превазилажењу застарелих, али још увек присутних схватања о предшколском васпитању и лику васпитача јер нису равноправно третирани са осталим просветним радницима. Тај прогрес условила је социјалистичка педагошка концепција предшколског васпитања, коју су свршене ученице конкретизовале у свом раду, а која је деловала и стално се развијала у предшколским установама. Она и данас одређује место предшколских установа и васпитача међу осталим васпитно-образовним установама и просветним радницима.

Ова школа, као и остале у нашој земљи одиграла је значајну улогу у стручном усавршавању васпитача: била је као педагошки центар који је организовао разне облике стручног усавршавања (семинари, годишње скупштине, удружења, Билтен васпитача, израда Програма и др).¹⁷

Школе су биле значајна помоћ стручној служби просветно-педагошких завода у реализацији задатака предшколског васпитања онда када нисмо имали програма рада за ове установе. До „Програмско методских упутстава за рад у предшколским установама“, која су урађена 1952.године, васпитачи су се у свом раду користили преводима совјетских аутора, па је Министарство просвете НР Србије 1948. године својим посредством обезбедило превод совјетског „Упутства васпитачу дечјег врта.“¹⁸

Са руског су преведене и следеће књиге и чланци из предшколске области: Избор чланака из совјетске предшколске ревије „Дошколно васпитание“ и „Овако нека расту наши најмлађи“. Ови преводи били су привремени приручници за рад у дечјим установама. У том периоду преведено је и дело од аутора Левин-Шчерине Менцерицке „Предшколски одгој“ у издању Педагошког књижног збора у Загребу 1950.године.¹⁹ Поред превода са руског, омогућено је нашој пракси упознавање и прихватање и других предшколских васпитних система и литературе, преко међународне организације ОМЕР-а, у коју је учлањена и Југославија са својим Националним комитетом.²⁰

¹⁷ Фотокопије чланка „Просветни преглед“ бр. 7/1953.

¹⁸ *Предшколске установе VI*, Педагошки музеј Београда.

¹⁹ Библиотека Педагошког музеја Београда.

²⁰ ОМЕР (ОМЕР- Organisation Mondiale pour L'Éducation Préscolaire) је светска организација за предшколско васпитање. Идеја о оснивању међународне организације која ће бити посвећена добробити, правима и образовању деце

4.3. Правилник о организацији и раду дечјих вртића²¹ („Службени гласник НР Србије“ бр. 46/49- донет је на основу чл. 22.став 2. („Сл.листа ФНРЈ 81/48“) Уредбе о оснивању дечјих вртића.)

Овај Правилник садржи следећа поглавља:

I Опште одредбе

II Административно-финансијско пословање

III Структура дечјег вртића

IV Пријем, отпуштање и спровођење деце

V Опсрба деце у дечјем вртићу

VI Основни принципи организације васпитног рада

VII Особље дечјег вртића

VIII Родитељски савет

IX Надзор над радом дечјег вртића.

У овом Правилнику штампана су „Упутства за организацију васпитног рада у дечјем вртићу (са прилозима).“²²

У Општим одредбама пише да је вртић установа за васпитање и негу здраве деце од треће године до поласка у школу, с циљем да се помогне запосленој жени и другим лицима која се старају о деци. „Вртићи пријају услове за правилан физички и умни развој, васпитање деце у духу народноослободилачке борбе“... Вртићи могу бити стални и сезонски, морају имати предрачун прихода и расхода, уз сагласност средњих, градских и народних добора и установа које их оснивају. Без обзира на оснивача, вртић мора бити регистрован код повереништва за просвету са одговарајућим подацима.

Васпитни рад се изводи на матерњем језику. Основни принципи васпитно-образовног рада су: правилно смењивање активности и одмора. Обавезан је плански боравак деце на ваздуху, као и учешће деце у разним активностима. Васпитни рад се одвија по унапред утврђеном годишњем плану који мора бити актуелан, везан за непосредне промене у природи са годишњим добрима и празницима. Годишњи план се дели на месечне, недељне и дневне. Обезбеђење васпитног рада тражи одговарајућа помоћна средства: играчке,

потекла је 1946. од стране педагога, међу којима су се посебно истицале Леди Ален од Хартвуда (Велика Британија) и Алва Мирдал (Шведска). 1948. одржана је прва светска конференција у Прагу, где је као председница изабрана Алва Мирдал, која је 1982. добила Нобелову награду за мир. (прим. прир.)

²¹ *Предшколске установе VI*, Педагошки музеј Београда.

²² Педагошки музеј града Београда П-847 - 379.91.

грађевински материјал, материјал за дидактичке игре, кутак живе природе, библиотеку и др.

У другом поглављу говори се о два извора финансирања: оснивач - родитељ-старатељ. Учесће породице регулисано је Општим упутством које је било савезног карактера. Услов за пун дорпинос био је ако корисник има 3.500 динара прихода по члану домаћинства. Скала је већ тада била прогресивна, и давала је олакшице у следећим случајевима: ако су двоје или више деце из једне породице у вртићу; ако је родитељ носилац „Споменице 1941“, ратни инвалид; ако је мајка непрекидно запослена у једном предузећу три године, и др. Овај Правилник одређује и административне књиге и друге обавезе вртића. Летопис је био обавезна књига сваке установе.

Структура вртића морала је бити прилагођена раду родитеља у дневним и ноћним сменама, за болесну децу и др. Деца су се делила на три узрастне групе. У млађој групи било је највише 20 деце, у средњој 25, а у старијој 30 деце. Вртић је радио преко целе године. Предвиђала се и могућност заједничког летовања деце. Сезонски вртићи радили су само у одређеном времену.

При пријему деце у вртић предност су имала деца запослених мајки или старатеља, болесних родитеља, заузетих мајки пословима у кући, здравствених и васпитних разлога, и др. Пријем је вршио управник уз обавезно прилагање одређених докумената: старост детета, здравствени преглед, приходи родитеља, цепљење против великих богиња, преглед куће и околине. Превођење деце из групу у групу вршило се у септембру месецу. Дете је могло да буде уклоњено из вртића само по налогу лекара или ако 15 дана неоправдано изостане.

Свој деци у вртићу обезбеђена је исхрана, поподневни одмор. Комитет социјалног старања ФНРЈ прописивао је таблице за оброке у вртићима.

Предлагано је следеће особље у вртићу: управник, на сваку групу по два васпитача, неговатељице и др. зависно од капацитета вртића.

Васпитачи су били са завршеном:

-четворогодишњом школом за васпитаче;

-завршеном школом при бифуркационим одељењима учитељских школа,

-са учитељском матуром и матуром друге средње школе и обавезним курсем за васпитаче.

Поред васпитача са средњом школом, помињу се и помоћни васпитачи који имају нижу школу и једногодишњу школу за забавиље. Економ, благајник и др. обављају дужности према својим радним местима. По овом Правилнику предвиђа се и радно место музичког руководиоца и то за више вртића среског, градског и рејонског подручја. Здравствену службу обављају лекар и медицинска сестра.

Родитељски савет броји 10 чланова и бира се из редова родитеља. Саветом руководи управник вртића. Лекар и један васпитач су чланови овог савета. Поред осталих задатака, савет ради и на педагошком просвећивању родитеља.

Назор над радом вртића врше срески и градски одбори којима се обавезно достављају извештаји.

Уз овај Правилник штампана су и:

1. Упутства за организацију васпитног рада у дечјем врту,²³
2. Методска упутства,
3. План рада,
4. Упутства за исхрану деце у дечјим вртovima,
5. Уредба о надзору над производњом играчака и њиховим прометом („Службени гласник НР Србије 24/49“),
6. Правилник за извршење Уредбе о надзору над производњом играчака и њиховим прометом („Службени гласник НР Србије 46/49“),
7. Нормативи помоћних васпитних средстава за установе деце предшколског узраста,
8. Списак стручне литературе за васпитаче,
9. Намештај за дечје вртове,
10. Педагошки захтеви при снабдевању дечјег врта,
11. Хигијенски захтеви у погледу основног намештаја за предшколске установе са прилозима.

У то време у листу „Просветни преглед“²⁴ објављен је чланак: „Школа за васпитаче у Београду отворена је школске 1948/49. Ове године ће се отворити још једна на територији АП Војводине. Школске 1949/50 треба да се упише у први разред укупно 500 ученица. Завршиће се и попуњавање старијих разреда ученицама из одговарајућих разреда гимназије или учитељске школе. Прво уписа имају ученице са завршеним ниим течајним испитом. Школа траје четири године и има ранг средње школе. Спремање васпитача предшколских васпитних усанова (дечјих вртова и дечјих игралишта) у којима се васпитавају деца од треће године до поласка у школу. С обзиром на природу ових усанова школа највише одговара ученицама.

План и програм школе одговара углавном плану и програму учитељских школа, само се педагошка група предмета изучава с обзиром на предшколски

²³ *Предшколске усанове VI*, Педагошки музеј Београда.

²⁴ „Просветни преглед“ бр. 11 и 12. 1949. године.

узраст. Ученице, које на то имају право, добијају стипендију Министарства просвете НРС а за извештај број обезбеђен је интернатски смештај.“

Овај чланак указује на то да се предшколске установе у том периоду развијају до те мере да је питање кадрова било од пресудног значаја за даљи рад и развој предшколских установа.

Формирањем школа за васпитаче принципијелно је решен проблем припремања стручног кадра. Сада се поставило и питање великог броја помоћних васпитача са малим и општим образовањем и недовољним стручним квалификацијама. Један број није завршни курсеве који су одмах после ослобођења били организовани, па их је народна власт у недостатку васпитача, постављала декретом. Слична ситуација била је и у осталим републикама.

Да би се овај проблем решио, Министарство просвете НР Србије донело је:

4.4. Правилник о употпуњавању општег образовања и стручне спреме васпитачког особља 1950/51.године

1. Све васпитачице које имају малу матуру треба да прођу кроз два петомесечна курса, нижи, који у сажетом обиму обухвата градиво I и II разреда школе за васпитаче, виши, који садржи градиво III и IV разреда.

2. Оне пак васпитачице које имају шест и више разреда гимназије, или неке друге одговарајуће школе, укључују се на виши курс.

Курсеви се одржавају при Школи за васпитаче у Београду као редовна настава, тј. раде као одељења школе, а завршни испит на крају вишег курса има карактер дипломског испита. На овај начин омогућено је помоћним васпитачима да реше питање својих квалификација и да регулишу свој службенички статус. Овим употпуњавањем општеобразовне и стручне спреме, васпитачи употпуњују средњошколске квалификације а то је и те како било важно за унапређење предшколског васпитања.

Да би се спречило осипање и затварање обданишта, Савет за просвету, науку и културу Владе НР Србије издаје:

4.5. Распис о начину примене нових финансијских мера на предшколске установе²⁵(„Просветни гласник НРС“ бр. 1/52 бр.32825 од 26. XII 1951.)

Министар председник Савета за просвету, науку и културу Владе НР Србије у том распису каже:

²⁵ Педагошки музеј града Београда.

„У последње време појавила се код извесних народних одбора (као и привредних предузећа) тенденција за затварањем народних вртића зато што се у њима, услед спровођења нових финансијских мера, смањује број деце. Не покушавајући да овај проблем свестрано размотре у светлости Резолуције III пленума ЦК КПЈ, која је поставила задатак да се предшколском васпитању посвети што већа пажња, они овим стварају такву ситуацију да се изгуби и оно мало простора што је до сада за потребе овог сектора с много тешкоћа добивено. Ову тенденцију треба апсолутно сузбити, а с друге стране настојати на следећим мерама:

1. Родитеље правилно обавестити о новом финансирању и њиховом учешћу у издржавању деце, указујући да је уредбом о дечјем додатку престала могућност да њихова деца буду издржавана од државе на досадашњи начин, јер би то био повлашћен положај у односу на друге родитеље. Уплата коју дају обезбедиће управо оно што би трошили за своју децу код куће. Родитеље треба посебно заинтересовати за смањење свих трошкова непотребних и расхода у установи како би њихове месечне уплате биле што мање.

2. Уколико у дечјим вртићима остане мали број деце, постојећи простор треба искористити на тај начин што би се дечји вртић комбиновао са забавиштем, тј. у установу треба примити и ону децу која се ту не би хранила ни проводила по цео дан, већ би долазила 3 до 4 часа пре подне и онда би одлазила кући (према локалним приликама могла би долазити и по подне). Са њима би се, дакле, заједно са децом која ту остају целог дана, обављао само васпитни рад (занимање, игре, шетње и др). Родитељи овакве деце могли би да уплаћују минималну цену, која би ишла на одржавање чистоће и набавку основних васпитних средстава.

3. Уколико, пак, дође до такве ситуације да се установа као дечји вртић не може одржати (због малог броја деце, родитељи не би могли да поднесу режију), онда такав вртић треба потпуно претворити у забавиште при основној школи, треба га по могућству пребацити овамо и на тај начин остварити много повољније услове за његов рад.

У сваком случају тренутно је најважније не дозволити никако губитак постојећег предшколског простора. С друге стране, сада је баш погодан тренутак да се оснивању предшколских установа приђе шире и разноврсније тј. да се поред дечјих вртића (који су до сада форсирани углавном из оправданих разлога) оснивају што више и забавишта, како би се предшколским васпитањем обухватио што већи број деце, а што смо до сада неоправдано занемаривали. Ово утолико пре што је кадровско питање, углавном решено, јер школе за васпитаче већ дају стручне васпитачице.“

Овај распис дат је у целини због тога што је овај период веома значајан за опстанак обданишта.

Поменути распис сигурно је имао утицаја на затварање обданишта. То је довело до осипања деце, али захваљујући формирању свести родитеља и потребама које су указивале на значај обданишта и уверење да су она потребна деци, породици и друштву, стање се почело, ипак, поправљати. Залагање предшколских радника и родитеља у овој области друштвеног живота, у механизму социјалистичке демократије, у пуној мери им је омогућио да се боре за предшколско васпитање. Формирање општина и органа друштвеног управљања у области просвете, децентрализација власти, жив рад друштвених организација, нарочито друштва за бригу и старање о деци, створио је широку основу за поново ширење мреже предшколских установа и унапређење предшколског васпитања, издвајајући га поново из окриља социјале.

Овај период карактерише велика активност и ангажовање Удружења васпитача предшколских установа Србије и других република на разрешавању настале ситуације у развоју предшколских установа.

III Пленум ЦК КПЈ одредио је смер даљем развоју школства, место и улогу предшколског васпитања у складу са развојем социјалистичке демократије, истичући да је циљ васпитања развој слободног човека, чије је знање широко, разноврсно, коме је туђ бирократизам и шаблон.

Васпитачи све више у раду осећају недостатак приручника. Извесне мере су предузете у појединим республикама (Хрватска, Србија).

Предшколска секција Педагошког друштва Србије и Удружења предшколских установа Србије, полазећи од потребе да се предшколско васпитање у забавиштима и обдаништима постави на солидне основе, као и жеље да се васпитачима ових установа помогне у њиховом раду, припремили су: Програмско методска упутства за рад са предшколском децом 1952. године.

Исте године доноси се

4.6. Правилник о предшколским установама²⁶

(Савет за просвету, науку и културу НР Србије бр. 30074/52)

Правилник има следећа поглавља:

I Опште одредбе

II Забавишта

III Обданишта

IV Уређење предшколских установа

V Особље и њихове дужности

VI Радна тела

²⁶ Педагошки музеј града Београда.

VII Администрација

VIII Завршне одредбе

По овом Правилнику предшколске установе су установе за васпитање и негу деце од навршене треће године живота до поласка у школу.

Задатак је предшколске установе да најмлађим обезбеди радосно детињство и свестрано васпитање које одговара њиховом узрасту, и тако припрема солидне основе за њихово даље социјалистичко образовање и васпитање и предшколске установе помажу родитељима да схвате потребу правилног васпитања.

Постоје два основна типа предшколских установа: забавишта и обданишта. У обдаништима се, поред васпитања, обезбеђује исхрана и поподневни одмор.

Установе могу оснивати: народни одбори, предузећа, установе и друштвене организације које их издржавају, али само у духу овог Правилника, и регистроване су код надлежног савета за просвету и културу. Васпитање је бесплатно, родитељи плаћају само трошкове исхране и становања према посебним упутствима.

Деца се деле на три групе:

1. млађа група (од 3. до 4. године), која броји највише 15 деце;
2. средња група (од 4. до 5. године), која броји највише 20 деце;
3. старија група (од 5. године до поласка у школу), која броји највише 25 деце.

Мале установе могу бити самосталне, или у саставу неке школе. Забавишта су потпуно бесплатна, упис није обвезан, али су родитељи обавезни да доводе дете које упишу.

Обданишта раде од 6 до 18 часова. Могу бити стална и сезонска.

У члану 16. одређена је предност при пријему деце:

1. ако су оба родитеља запослена;
2. ако дете нема мајке, нити друго лице које се одговорно старало о детету;
3. ако је мајка на порођају, или болесна;
4. ако је детету потребан смештај, јер су прилике у кући такве да га је из васпитних или здравствених разлога преко дана потребно удаљити из такве средине;
5. ако је мајка до те мере заузета радом у кући, да не може да се довољно посвети раду са дететом.

Упис се врши почетком септембра а може и у току године. Зграда предшколске установе треба да буде на здравом земљишту у мирној околини, са много сунца, зеленила и пространим игралиштем, са довољним бројем просторија

које треба да буду суве, светле, простране, приземне. Намештај треба да задовољава хигијенске, естетске и педагошке захтеве, да је тако распоређен да даје слику живота у породици.

Управитељ руководи самостално забавиштем и обдаништем а може бити оно лице које има завршену школу за васпитаче или учитељску школу, да има најмање три године рада у предшколској установи и да се истиче педагошким и организационим способностима. За васпитаче се постављају лица која имају завршену школу за васпитаче, могу и учитељице, али под условом да су радиле, доносно хоспитовале месец дана у предшколској установи. Ово је време кад се још увек осећа недовољан број стручних васпитачица. Свака васпитачица води поједну групу ради чест часова у групи, активно сарађује са породицом и организацијама у циљу унапређивања васпитно-образовног рада у предшколским установама.

У предшколским установама може се поставити и музички руководилац, стални или хонорарни. Све особље обавезно је да се здравствено прегледа свака три месеца.

Зависно од величине установе постављају се и други радници-неговатељице, економ, куварице, спремачице и др. Овај Правилник регулише: годишње одморе, хонораре и др.

Радна тела у установама су: педагошки савет (управитељ, васпитачи). У забавиштима при школама васпитач је члан наставничког већа. Радом педагошког савета руководи управитељ.

Друго радно тело је родитељски савет у чијем саставу осим пет родитеља бираних на општем састанку родитеља, раде лекар, један васпитач и управитељ. Председник овог тела је из редова родитеља. Овај савет сарађује са установом, пружа јој помоћ у васпитним, организационим и материјалним питањима, активирајући и остале родитеље у том раду.

Све предшколске установе воде радну књигу (дата је уз Правилник као прилог коју воде васпитачи), књиге записника, радних тела, књигу примедба и предлога санитарне инспекције, здравствену картотеку деце, летопис, деловодни протокол, експедициону књигу и материјално-финансијске књиге и др.

Усклађивање рада предшколских установа одређено је у року од три месеца. Овај правилник је дао само оквирне одредбе без васпитно образовног рада јер постоји Упутство о васпитно-образовном раду.

Године 1956. у Одлуци о називима и класификацији социјалних установа под редним бројем 13 као социјално васпитне установе поново су стављене и установе за старање о деципредшколског узраста док су им родитељи на раду.

5. Законодавно регулисање предшколског васпитања у СР Србији
Године 1957. донет је

5.1. Закон о дечјим вртићима²⁷ („Службени гласник НРС“, бр. 28/57 од 29. јуна 1957. године)

Први закон о дечјим вртићима који је мање прецизан и одређујући од правилника који му је претходио. Он је истина уклонио неспоразуме и дилеме које имају корене још у даљој прошлости, а проистицали су из недовољне одређености и јасности у дефинисању појмова „забавиште“ и „обданиште“. Овим Законом оба назива се замењују називом „дечји вртић“.

Закон је дао уопштена тумачења о раду и задацима. Прво је истакнута нега па васпитање. По њему, поред народних одбора, привредних и друштвених организација, вртиће могу оснивати и групе грађана, истина уз претходну сагласност савета надлежног за послове школства. Савет надлежан за послове школства, у споразуму са саветом за социјалну заштиту и саветом за народно здравље, прописује основне услове за васпитни и хигијенски смештај деце, што нам потврђује да је овај Закон поново предшколске установе одредио као привредно социјалне и то баш вртиће са целодневним боравком.

У члану 10. стоји да васпитну, здравствену и друге службе врши уз награду или добровољно потребан број стручних или „других лица која имају способности за рад“ без икаквих других услова за овако одговоран друштвено-политички рад на васпитању најмлађих генерација.

Овако гледање на стручни профил кадрова омогућило је поново рад нестручних радника на местима управника, васпитача, праксу која наставила до данашњих дана иако су накнадно донета још два закона много прецизнија од овога која су регулисала услове за радно место директора и васпитача.

Овај Закон је регулисао само основна питања, док се вртићима оставља право доношења Правила којима ће се ближе одређивати услови за пријем деце, радно време, пословање.

Управљање се организује према начелу друштвеног управљања преко следећих органа: одбор вртића, савет родитеља, стручно веће и управник. Правилима дечјег вртића одређује се који ће се од ових органа формирати, на који начин и са којим задацима.

²⁷ Фотокопије Закона о дечјим вртићима 1957. године.

Народни одбори се само старају за развој, али никога нарочито не обавезују. Савети народног одбора општине за послове школства, социјалног старања и народног здравља, старају се за рад вртића.

Савет за школство Народне Републике Србије, пружаће стручну помоћ припремањем предшколских, хигијенских и других приручника и стручних упутстава.

6. Предшколско васпитање у документима од 1958. до 1975.године

Време од доношења општег закона о школству до 1970. године када је Резолуција Савезне скупштине дала смернице за место, улогу и развој предшколског васпитања на самоуправној основи, карактерише период уставне реформе, доношења нових закона који произилазе из уставних одредби, сагледавање реформе школства за даљи развој васпитања и образовања на самоуправној основи.

Овај период је значајан по активностима у свим областима предшколског васпитања.

7. Савезна документа из овог периода су следећа:

1. Општи закон о школству
2. Устав СФРЈ 1963.године
3. Основни закон о органима управљања
4. Основни закон о установама
5. Закон о финансирању средствима за образовање и васпитање;
6. Општи закон о финансирању одређених облика дечје заштите;
7. Резолуција Савезне скупштине о развоју васпитања и образовања на самоуправној основи;
8. Резолуција X конгреса СКЈ.

7.1. Општи закон о школству²⁸ („Службени лист ФНРЈ“ бр. 28од 16.јуна 1958.године) који је укључивањем предшколског васпитања у систем васпитања и образовања условио рад на измени закона о дечјим вртићима из 1957.године.

Рад на реформи школства трајао је доста дуго. Предшколско васпитање је од самог почетка ове реформе било укључено у систем школства па је и у Закону дато одређено место и улога предшколског васпитања у систему васпитања и

²⁸ Фотокопија извода из Општег закона о школству.

образовања у нашој земљи. У том Закону много одређеније је то регулисано од Закона о деčјим вртићима из 1957. године.

Општи закон о школству у члану 5. сврстава предшколске установе, што је за даљи развој ових од нарочитог значаја, у јединствен систем образовања и васпитања.

Друг Родољуб Чолаковић, образлажући суштину овог школског система каже: „Нови школски систем обухвата поред редовитих школа разноврсне установе за предшколско васпитање... тиме је створен један целовит систем у коме је изражена тежња наше заједнице да према својим материјалним могућностима створи деци предшколског узраста услове за систематско одгајање, за стицање одређених навика, за културну разоноду, што би им не само осигурало љепше детињство, него и олакшало школовање у редовној школи.“

У овом Закону, чл.26, 27, 127, 135 и 174. регулишу и остале задатке од интереса за развој, оснивање, обезбеђење материјалних средстава, друштвено управљање, састав чланова одбора и оснивање посебне педагошке службе за област предшколског васпитања.

Новим Законом дато је право грађанства да предшколским васпитањем више не лута, да оно буде у образовно-васпитном систему без обзира што није обавезно, што је револуционарни корак који многе земље нису још учиниле.

Општи закон о школству обавезује све друштвене структуре, које се баве васпитањем и образовањем младих генерација, а посебно васпитаче, да на свом радном месту и у својој околини раде и боре се за такву организацију живота установе, облике, садржаје и методе рада са децом који ће стварати атмосферу максималне могућности за пуни и свестрани развој личности. Спровођење Закона у живот треба схватити својом свакодневном обавезом, која произилази не из законских обавеза, него из циља и задатака васпитно-образовног рада са предшколском децом: постављање темеља здравој физичкој конституцији, формирање основних елемената моралног лика детета, утицање на развој умних способности детета, формирање елементарног смисла за естетско доживљавање. Затим, треба да задовољи потребу деце за здравим заједничким животом, да сарађује и помаже родитељима у примењивању савремених метода у васпитању и здравственој нези, да доприноси стварању здравих темеља за даље васпитање и образовање. Предшколске установе, као васпитне установе које претходе школама првог ступња, својим утицајем на дете, на специфичан начин знатно проширују друштвени васпитни систем у целини, олакшавају и побољшавају напоре породице и друштва у даљем васпитању и образовању кад дете ступи у школу.

Закон предвиђа одговорност народне власти и друштвених организација за ширење мреже предшколских установа и унапређење система предшколског васпитања.

7.2. Устав Социјалистичке Федеративне Републике Југославије²⁹ („Службени лист СФРЈ“ бр. 14 од 10. IV 1963. године)

Устав својим одредбама говори да наша друштвена и државна заједница мења свој лик ка самоуправном друштву. Поставља се питање шта васпитачи треба да учине да би рад ускладили са одредбама Устава из 1963. године. То је рад на развијању заједнице равноправних народа и народности, заједнице равноправних радних људи, где је слободан радни човек први основни фактор социјалистичког развитака и где „једино рад и резултати рада одређују материјални положај човека“ у коме је самоуправљање основни принцип изградње социјализма.

Из изложених поставки се види да су основне смернице педагошког рада у наредном периоду „изграђивање научног погледа на свет, изграђивање правилног става према друштвеној својини, формирање моралних схватања у духу социјалистичког хуманизма, пролетерског интернационализма и југословенског социјалистичког патриотизма.“

Ове одредбе Устава условљавају измене и у законима који треба да учвршћују и обезбеђују услове за дажи развитака, па се доноси

7.3. Основни закон о органим управљања³⁰ („Службени лист СФРЈ“ бр. 22 од 22. V 1964. године)

По овом закону у вртићима се формирају следећи органи управљања:

1. савет радне организације;
2. управни одбор;
3. директор.

Од броја запослених зависи који орган ће бити формиран. Ако је број чланова радне заједнице мањи од 30, радна заједница врши функцију органа управљања. Директор је члан радне заједнице – савета, али без права одлучивања.

Председник савета бира се из редова запослених у вртићу.

²⁹ Студентска библиотека „Светозар Марковић“.

³⁰ Студентска библиотека „Светозар Марковић“.

7.4. Основни закон о установама³¹ („Службени лист СФРЈ“ бр. 5 од 15. II 1965. године)

По овом Закону дејчи вртић је установа од посебног друштвеног значаја и због тога у њеном управљању учествују заинтересовани грађани, представници друштвене заједнице и то само по питањима која су од посебног друштвеног интереса, заједно са члановима радне заједнице, односно савета установе. Они не могу учествовати у одлучивању организације рада, расподели дохотка и међусобним радним односима, осим када се ради о радном месту директора.

Директор се именује на четири године.

Овај Закон предвиђа и могућност удруживања вртића ради рационалније поделе рада, пословне и стручне сарадње, па је то довело до интегрисања предшколских установа на општинама.

7.5. Закон о финансирању средствима за образовање и васпитање³² („Службени лист СФРЈ“ бр. 21 од 25. V 1966) утврђује изворе финансирања из следећих извора:

1. допринос из личног дохотка;
2. општински и републички порез на промет робе на мало и услуга;
3. средства која радне организације и друга правна лица и државни органи издвајају за делатност и развитак образовања и васпитања из средстава којима самостално располажу;
4. средства која грађани добровољно дају за образовање и васпитање;

Друг Јанез Випотник, у свом експозеу у Савезној скупштини,поводом доношења овог закона, рекао је:

„Извори средстава отварају перспективу да се гарантује одговарајуће осамостаљивање установа и обезбеђивање квалитета образовања и васпитања. Усвајање овог Закона, примена његових принципа, почетак је једног дугорочнијег процеса у коме треба да и у области образовања остваримо политичке задатке – да у складу са порастом производње, продуктивности рада и националног дохотка стално проширујемо материјалну базу образовања, која ће у таквим материјалним

³¹ Студентска библиотека „Светозар Марковић“.

³² Студентска библиотека „Светозар Марковић“.

условима допринети развоју самоуправљања, самосталности и друштвеној одговорности људи у овој области.³³

7.6. Општи закон о финансирању одређених облика дечје заштите³⁴ („Службени лист СФРЈ“ бр. 23 од 29. V 1967.) предвидео је финансирање одређених облика друштвене заштите деце: предшколског и школског доба (непосредна дечја заштита) па су заједнице образовања често и основну делатност ових установа пребацивале на дечју заштиту.

Извор средстава за друштвену заштиту деце био је:

-из доприноса радних и других организација издвојених за личне дохотке;

-из средстава којима самостално располажу грађани;

-из свих наведених средстава организују се фондови непосредне дечје заштите који имају органе управљања.

Може се оценити да је овим Законом у последње време, захваљујући фондовима за непосредну дечју заштиту, много учињено. Непосредна дечја заштита се друштвено афирмисала и добила далеко снажнију материјалну основу за подизање и ширење мреже предшколских установа. Али, у досадашњој пракси ненаменско трошење смањило је могућност ширења мреже предшколских установа, јер су многе општине, заједнице образовања, користиле та средства за рекреационе центре, здравствене установе, путеве, а било је и тога да такви градови нису имали ни једну предшколску установу. Луксузна градња објеката која се наставља и данас, такође је вид нерационалног трошења средстава. Скупа летовалишта на мору су ненаменско трошење средстава.

Између непосредне дечје заштите и образовања мора постојати пуна сарадња. Требало би радити плански, организовано и рационално, а формирањем интересних заједница за ове две области, наредне године ће довести до напретка друштвене бриге о предшколској деци.

7.7. Резолуција Савезне скупштине о развоју васпитања и образовања на самоуправној основи

„Самоуправни развитак и снажно продирање науке у све области рада и живота представља нове захтеве васпитању и образовању као саставним деловима јединственог процеса друштвеног рада.

³³ Експозе у Савезној народној скупштини 14. V 1966. године.

³⁴ Студентска библиотека „Светозар Марковић“.

Због тога и Тезе о развоју и усавршавању система образовања и васпитања у новим друштвено-економским условима намећу потребу да друштвена заједница, а посебно радне организације битно измене свој однос према проблемима предшколског васпитања“, стоји у VI одељку теза за доношење Резолуције.³⁵

Резолуција је веома значајна за даљи развој предшколског васпитања, јер се „васпитањем и образовањем деце предшколског узраста постављају први темељи социјализације детета, његовог физичког, моралног, здравственог, естетског и интелектуалног развоја. Због тога треба, поред улоге јачања породице, знатно шире и брже развијати мрежу предшколских институција (са полудневним, целодневним, недељним боравком, сезонске установе и различите објекте за игру и забавни живот) и обезбедити стручан рад са овом децом. Нужно је усклађивати програме предшколског васпитања и основног образовања, а по потреби и организационо повезивати предшколске установе са основним школама.“³⁶

Пратећи веома динамичан развој нашег друштва од ослобођења до данас и предшколско васпитање имало је свој развојни пут, можда незадовољавајући за нарасле друштвене потребе, али је он резултат огромног напора наше радничке класе и нашег друштва у целини за тридесет година живота и рада у слободној земљи.

X конгрес СКЈ 1974.године, полазећи од значаја организованог облика друштвеног предшколског васпитања, и да је његов развој заостајао за развојем осталих установа за васпитање и образовање, и да питање развоја предшколског васпитања захтева координирану активност свих друштвених чинилаца донео је

7.8. Резолуцију о задацима СКЈ у социјалистичком преображају васпитања и образовања

Савез комуниста Југославије одлучно се залаже за темељну измену положаја делатности васпитања и образовања на основу њеног самоуправног удруживања са осталим делатностима у јединствен систем удруженог рада.

Друштво може и мора знатно брже ублажити и превазилазити постојеће социјалне разлике и неједнакости, између осталог, и политиком васпитања и

³⁵ Фотокопија VI „Тезе о развоју и усавршавању система образовања и васпитања“.

³⁶ Фотокопија VI „Тезе о развоју и усавршавању система образовања и васпитања“.

образовања, ликвидацијом неписмености, развијањем предшколског васпитања и образовања.

Полазећи од чињенице да је једна од значајних разлика у односу на могућност остваривања права на образовање културни стандард породице и да он још много пре поласка у школу ствара знатне разлике између деце, Резолуција X конгреса се залаже да „предшколско васпитање и образовање због свог значаја за целокупан развој деце мора постати саставни део васпитно-образовног система, политике васпитања и образовања и друштвено-економске и социјалне политике. Предшколским васпитањем и образовањем треба брже и шире обухватити децу, посебно из радничких породица.

Породица је незаменљив фактор васпитања и образовања деце и омладине. Стога ове организоване снаге друштва, у првом реду васпитно-образовне институције, треба посебну пажњу да посвете сарадњи са родитељима и оспособљавају родитеља за васпитање деце у духу циљева нашег социјалистичког самоуправног друштва.“

8. У Социјалистичкој Републици Србији донета су следећа документа у овом периоду:

1. Закон о дечјим вртићима 1965.године
2. Закон о републичком фонду за образовање
3. Закон о финансирању образовања и васпитања и о заједницама образовања;
4. Закон о педагошким академијама;
5. Закон о дечјим вртићима 1973.године;
6. Резолуција VII конгреса СКС о задацима у социјалистичком преображају васпитања и образовања.

Пошто су се предшколске установе Општим законом о школству нашле у јединственом систему образовања и васпитања, то је нужно довело до измене постојећег Закона из 1957.године, па се доноси нов

8.1. Закон о дечјим вртићима („Службени гласник СРС“ бр. 5 од 8.IV 1965.године)

Овај Закон је прецизнији, одређенији од ранијег и смисао му је другачији. Предшколске установе – вртићи су васпитно-образовне а не социјалне установе. У њих се примају деца од навршене треће године живота па до поласка у школу.

Пошто је вртић установа од посебног друштвеног интереса, то се на њега примењује и Закон о установама.

Дечји вртић први пут доноси свој Статут, који регулише начин управљања, обим делатности, услове за пријем деце. Статут дечјег вртића потврђује скупштина општине на чијој се територији седиште вртића налази. За разлику од ранијих упутстава и правилника, који су све регулисали једним документом, па чак и организацију васпитно-образовног рада, сада, поред закона, постоје и друге нормативне одлуке.

Закон, даље, одређује и делатност вртића:

-васпитање предшколске деце,

-помоћ родитељима, нарочито запосленим

-сарадњу са родитељима

-организацију заједничког живота, културне забаве, игре ради доприноса даљем васпитању деце.

Дечји вртић помаже у својој средини кроз разне облике окупљања и васпитања деце и треба да сарађује са организацијама за старање о деци. Одређују се услови који су потребни за отварање вртића. Да би се вртић отворио, мора да има најмање 20 деце, стручни кадар, одговарајућу зграду, опрему, игралиште, и да су обезбеђена финансијска средства за почетак и даљи рад.

Овај Закон тачно прецизира ко може бити васпитач, директор. Међутим, ово у пракси није поштовано, па је често долазило до пријема васпитача, директора и друге стручне радне снаге „кроз мала врата“ што се и данас наставља.

Зграда мора обезбедити одговарајући број просторија према капацитету, опрема обухвата одговарајући намештај, очигледна средства, играчке и прибор за разне активности деце. Општинска скупштина је надлежна за прописивање норматива, општински орган, надлежан за просвету, даје сагласност за рад дечјег вртића.

До доношења овог Закона, вртићи су били у саставу стамбених заједница, које су имале искључиву надлежност и сва права према вртићу. Неки вртићи су били „сервиси“ стамбених заједница, што је у том периоду довело до опадања квалитета у раду.

Директор, васпитачи и дечје неговатељице чине стручно веће, као стручни орган који је одговоран за правилан рад и негу деце.

Накнаду за делатност вртића по правилу обезбеђује оснивач и родитељ. Правилник о накнадама за услуге вртића доноси вртић у сагласности са оснивачем и представницима друштвене заједнице у органу управљања. Родитељи учествују у плаћању дела накнаде сразмерно својим могућностима и приходима у домаћинству.

Контролу исправности рада вртића врши орган општинске скупштине надлежан за послове просвете, а контролу стручног рада, орган просветно-педагошке службе који је Општим законом о школству предвиђен за ову област.

3.2. Закон о републичком фонду за образовање³⁷ („Службени гласник СРС“ бр. 3 од 22. I 1966.)

Ради остваривања друштвене улоге васпитања и образовања овим Законом многи вртићи су били финансирани, као и све остале школе из фондова школства, док су неки остали при фондовима за социјалну заштиту, па чак и организационо везани за центре за социјални рад и онда, када су функционисале заједнице за образовање.

3.3. Закон о финансирању образовања и васпитања и о заједницама образовања („Службени гласник СРС“ бр. 53/66 од 31. децембра 1966. године)³⁸

уследио је после доношења савезног Закона о финансирању средствима за образовање и васпитање.

У члану 10. стоји „да за остваривање задатака заједнице образовања у области предшколског и основног образовања оснивају се општинске, односно међуопштинске заједнице образовања.“

Заједница има свој Статут, скупштину, коју чине изабрани представници свих структура васпитно-образовних установа, привреде, друштвено-политичких организација.

Чланом 10. укључени су вртићи у систем финансирања средстава заједница образовања, али то није сметало многим да вртиће оставе и даље уз центре за социјални рад, или неке друге организације, било је и покушаја економских комисија да се искључе предшколске установе из јединственог система финансирања. И када се радило о изради норматив за финансирање предшколског васпитања, заједнице образовања су ставиле предшколске установе у неравноправан положај у односу на основну школу.

И поред свих пропуста, значај заједница образовања у датом времену је био у томе што раст средстава и финансирање установа нису више зависили од субјективних оцена потреба, већ је конституисање заједница образовања довело до успостављања таквих друштвено-економских односа који су омогућили да се област васпитања и образовања постави на самоуправној основи и да се оствари ефикасно повезивање унутар образовања, као и повезивање образовања са привредом и осталим областима друштвене делатности.

³⁷ Студентска библиотека „Светозар Марковић“.

³⁸ Студентска библиотека „Светозар Марковић“.

Заједнице образовања су често пребацивале своје обавезе на фондове непосредне дечје заштите, а то је смањивало средства која су предвиђена за одређене облике друштвене бриге о деци.

Нарасле друштвене потребе и могућности, као и схватање значаја организованих облика предшколског васпитања, његовог места у јединственом систему образовања и васпитања, налажу живу активност и друштвено-политичких заједница, школа, удружења.

Седница културно-просветног већа републике Србије, јуна месеца 1967. године, била је посвећена предшколском васпитању које „захтева већу бригу друштва“.³⁹

После неколико месеци Просветно-културно веће и Социјало-здравствено веће Скупштине Србије доносе закључке према којима треба „поклонити већу пажњу предшколским установама.“⁴⁰

Марта месеца 1968. године, Школа за васпитаче у Београду слави своју десетогодишњицу „са ведром перспективом и школе и ученица јер се отварају и шире предшколске установе, а предшколско васпитање добија своју друштвену афирмацију.“⁴¹

У мају 1968. године, Новосадски вртић „Пчелица“ потврђује своје име и добија Републичку награду „25. мај“.⁴²

У Чачку се одржава оснивачка скупштина Заједнице предшколских установа СРСрбије и у вези Теза о развоју и усавршавању система образовања и васпитања у СФРЈ, покреће се и питање запошљавања нестурчног кадра у предшколским установама. Запошљавање нестручног кадра је „што још више забрињава“ у супротности са Законом „озакоњено статутима радних заједница“, рекао је Емил Каменов, професор за васпитаче у Кикинди, у својој дискусији.⁴³

Просветно-културно веће и Социјално-здравствено веће Скупштине СР Србије, још на седницама од 3. и 30. октобра 1967. године, закључили су да предшколским установама треба поклонити већу пажњу, да се питање предшколских установа ефикасније решава, да сарађују активно сви друштвени фактори: Социјалистички савез, Савез синдиката и Савез омладине, како би се

³⁹ Фотокопија чланка „Просветни преглед“ 22/1967.

⁴⁰ Фотокопија чланка „Просветни преглед“ бр. 35/1967.

⁴¹ Фотокопија чланка „Просветни преглед“ бр. 9/1968.

⁴² Фотокопија чланка „Просветни преглед“ бр. 24/1968.

⁴³ Фотокопија чланка „Просветни преглед“ бр. 30-31/1968.

предузеле мере за даљи развој и ангажовање радних организација у привреди и другим делатностима, као и родитељима.

Нужно се наметнула потреба да се на нивоу Републике одреде: нормативи простора, опреме, броја деце у радним групама, ефективно радно време васпитача са децом, као и други услови које су оснивачи дужни да одреде да би установе могле да раде.

Просветни савет СР Србије, на својој седници од 29. јануара 1969. године, усвојио је:

8.4. Нормативе простора, намештаја и опреме за предшколске установе

Ови Нормативи треба да послуже скупштинама општина као упутство и оријентација за доношење норматива у својим срединама јер су општине по чл.13 Закона о дејим вртићима из 1965.надлежне.

На овој седници истакнута је потреба доношења јединственог програма васпитно-образовног рада, а као најефикаснији пут за реализацију ових мера је измена и допуна постојећег Закона или да се донесе нови Закон о дејим вртићима.

Године 1970. вртић „Чика Јова Змај“ из Београда добија велико признање са Републичком наградом „25.мај“.⁴⁴

Предшколске установе оспособљавају дете за даљи развој и образовање посредно, целокупном својом делатношћу. Али, оне исто тако омогућавају детету да, по први пут дођу у додир са учењем као посебном и специфичном делатношћу, да учи како се учи и да процес сазнавања доживи као радостан и занимљив чин. Због тога што је значајан предуслов успешног школовања, предшколско васпитање је и саставни део и основа целокупног васпитно-образовног система код нас.

Задаци који су се поставили пред предшколско васпитање у јединственом систему образовања и васпитања, снажно продирање науке у све области, траже веће и стручно образовање васпитача па се доноси:

8.5. Закон о педагошким академијама⁴⁵ („Службени гласник СРС“ бр. 14 од 10. априла 1971. године)

Академија за васпитаче има задатак: да образује васпитаче за рад са предшколском децом, обезбеђујући им одговарајуће опште и стручно образовање;

⁴⁴ „Просветни преглед“ бр. 19/1970.

⁴⁵ Студентска библиотека „Светозар Марковић“.

да прати и подучава проблеме предшколског васпитања, да ради на стручном усавршавању васпитача, да развија програме, облике и методе на педагошком образовању породице и др. Почела је са радом 1974.године у Београду.

Исте године, када је донет Закон о педагошким академијама, вртић „Полетарац“ из Београда, слави педесетогодишњицу рада као првог обданишта у Србији. Тако ће од сада један „педесетогодишњак“ и „једна почетница“ и даље заједно радити на унапређењу и развоју предшколског васпитања.⁴⁶

Само годину дана касније, маја 1972.године, још један награђен вртић у Србији „Наша радост“ из Чачка је, трећи по реду, који носи ову велику Републичку награду „25.мај“.⁴⁷

На основу закључака Просветно-културног и Социјално-здравственог већа СР Србије, са седница доржаних 3. и 30. октобра 1967. године, доноси се:

8.6. Закон о дечјим вртићима („Слубени гласник СРС“ бр. 29/73)

Овај Закон за разлику од закона из 1965.године предшколско васпитање и образовање одређује као друштвено оргнизовану делатност од посебног друштвеног интереса.

Циљ предшколског васпитања је у складу са општим циљевима васпитања у самоуправном социјалистичком друштву: обезбеђење услова за нормални, физички, интелектуални, социјални, емоционални и морални развој и даље успешно васпитање и образовање.

Овај Закон више обавезује друштвено-политичке заједнице и све остале друштвене структуре и организације рада, да помажу развој предшколског васпитања већим обухватом деце кроз разне облике од основних школа до васпитних група при разним организацијама и друштвеним организацијама.

Одређени су прецизни задаци за физички развој деце, чување здравља, развој интелектуалних способности, стварање основа за морални развој детета, развијање љубави према основним вредностима самоуправног социјалистичког друштва, формирање радних навика и културног понашања, ставрање услова за развој дечјег стваралаштва и задовољења потреба за социјалним развојем, пружање помоћи породици.

За децу ометену у развоју стварају се специјалне предшколске установе.

⁴⁶ Фотокопија у прилогу рада „Просветни преглед“ бр. 13/71.

⁴⁷ Фотокопија у прилогу рада „Просветни преглед“ бр. 20/72.

Средства за васпитно-образовну делатност обезбеђују се, као и за друге установе, одредбама Закона о финансирању образовања и васпитања и Закона о непосредној дејој заштити.

Родитељи сnose трошкове исхране.

Статут вртића потврђује скупштина општине на чијој теиторији је седиште вртића и то оне одредбе које се односе на учешће представника друштвене заједнице.

Вртиће могу оснивати друштвено-политичке заједнице, интересне заједнице, организације удруженог рада и месне заједнице. Пре оснивања вртића морају се створити услови за рад.

Утврђени су и услови удруживања.

Надзор над законитошћу врши општински орган управе а над стручним радом просветно-педагошка служба.

Управљање пословима од посебно друштвеног интереса врше делегати оснивача, родитеља, заједнице образовања, месне заједнице.

И овај Закон прецизира ко може бити директор, васпитачи, стручни сарадници. Стручну опрему васпитача и стручних сарадника прописује Просветни савет Републике Србије.

Васпитачи раде до 30 часова недељно.

Социјалистичко самоуправно друштво истакло је као свој циљ укидање друштвених разлика међу људима и стварање таквих друштвених услова који омогућавају реализацију пуновредних личности. Међутим, још постоје значајне социјалне и културне разлике. Зато укидање социјалних разлика претпоставља и почиње са стварањем подједнаких друштвених услова за оптимални развој предшколског детета. Због тога је:

8.6. Резолуција VII конгреса СК Србије о задацима у социјалистичком преображају васпитања и образовања посвећена предшколском васпитању.

„Због значаја предшколског васпитања и образовања за свеукупни развој човека, у наредном периоду неопходан је напор свих друштвених снага за проширење мреже предшколских установа у знатно већем обухвату деце радника из градова и индустријских центара. Неопходна је шира акција Савеза комуниста и осталих фактора за проширење мреже предшколских установа, стварање јединица ових установа у организацијама удруженог рада.“

9. Стручне публикације, приручници, програми, чланци, часописи и др.

У ранијем излагању било је речи о неким приручницима који су се користили у раду са предшколском децом као што су:

1. Васпитни рад у дечјим домовима (1947)⁴⁸
2. Упутство за организацију просветно-васпитног рада у државним домовима за децу предшколског узраста и домовима за децу школског узраста (1947)⁴⁹
3. Упутства васпитачу дечјег врта (1948)⁵⁰
4. Педагошки одгој – Левин Шчерина-Менџерицки (1950)
5. Упутства за организацију васпитног рада у дечјем врту (1950) (са прилозима).⁵¹

Предшколска секција Педагошког друштва Србије и Удружење васпитача НР Србије припремили су 1952.године

9.1. Програмско-методска упутства за рад у предшколским установама са Правилником о предшколским установама (1952)⁵²

Без обзира на одређене недостатке, упутства су одиграла позитивну улогу као оријентација у раду предшколских установа.

Од тог времена стечена су нова искуства. С друге стране, придлазили су нови кадрови васпитача а поменута Упутства се нису могла набавити.

Општи закон о школству дао је и одређено место и улогу у предшколских установа у припремању деце за школу, па је Школа за васпитаче у Београду у току 1958/59 године прослављајући десетогодишњицу рада, обележила овај јубилеј стручним доприносом. Педагошки актив школе, у саставу: Милена Перишић, Милена Ловрић, Миланка Сточајић, нада Радовић, Нада Ђурић, Вера Јосифовић, Божидар Стефановић и Срећко Ђунковић урадио је

9.2. Васпитни рад у предшколској установи (1959)⁵³

Овај приручник, после реформе школства, дошао је као ново искуство у области предшколског васпитања. Жеља аутора је била да се систематично и детаљније образложе основна питања васпитања деце предшколског узраста. Као основа узета су ранија упутства, коришћена је и постојећа педагошка литература, а о појединачним питањима одржавана су и саветовања са Удружењем васпитача Београда. Књига је имала значаја јер је служила као основно упутство за рад.

⁴⁸ Фотокопија насловне стране - Педагошки музеј Београда.

⁴⁹ Фотокопија насловне стране - Педагошки музеј Београда.

⁵⁰ Фотокопија насловне стране - Педагошки музеј Београда.

⁵¹ Фотокопија насловне стране - Педагошки музеј Београда.

⁵² Фотокопија насловне стране - Педагошки музеј Београда.

⁵³ Фотокопија насловне стране - Педагошки музеј Београда.

Прегледно и систематски су изложена сва питања васпитно-образовног рада, с детаљном обрадом појединих методских питања, што је било од необичне користи за васпитаче и ученице Школе за васпитаче. Вредан пажње је део прилога, нарочито библиографија педагошких издања, што је неопходно за васпитаче.

Све већи значај организованог предшколског васпитања за свестрани развој будуће личности и за припрему деце за даље ефикасно образовање и васпитање у школи условили су израду:

9.3. Програма васпитно-образовног рада у предшколској установи⁵⁴ („Службени гласник СРС“, бр. 6 од 8. фебруара 1969. године)

Поред приручника, програма, у овом периоду развоја предшколског васпитања излазио је од 1950. године лист „Предшколско дете“ да би један период времена престао да излази и поново 1971. године се појављује под истим називом као часопис Савеза педагошких друштава Југославије.⁵⁵

„Просветни преглед“ је израдио библиографију чланака од 1945. до 1965. године, а попис чланака који су изашли од 1966. до 1974. су сакупљени за потребе овог рада и дати су у прилогу.⁵⁶

Уз Програм васпитно-образовног рада у предшколској установи 1969. године, дата је, такође, библиографија чланака и других облика извештавања о проблемима предшколског васпитања. Посебна тема је прикупљање укупног материјала.

10. Закључак

На основу изложених анализа нормативне делатности развоја предшколског васпитања у Југославији, може се закључити:

СФРЈ је федеративна социјалистичка република са шест република и две аутономне покрајине, које имају аутономно законодавство у области васпитања и образовања, укључујући и законе о предшколском васпитању. Постоје и заједничке југословенске основе.

У предшколске установе примају се у свим републикама деца од треће године живота до поласка у школу.

Предшколско васпитање улази у општи систем образовања и васпитања.

⁵⁴ Фотокопија насловне стране - Педагошки музеј Београда.

⁵⁵ Фотокопија насловне стране листа „Предшколско дете“.

⁵⁶ Фотокопија насловне стране – Педагошки музеј Београда.

Као оснивач дечјих вртића и других облика предшколског васпитања и образовања јављају се:

- општине,
- месне заједнице,
- индустријска и друга предузећа,
- друштвене организације.

Не постоје организоване предшколске установе чији су оснивачи приватне институције или појединци.

Предшколска установа је самоуправна радна организација. Више мањих вртића у једној општини могу се удружити и имати заједничку управу.

Надзор над законитошћу рада предшколских установа, без обзира ко је оснивач, врше органи управе у општини надлежни за послове образовања.

Стручни надзор врше просветни саветници за предшколско васпитање у заводима за просветно-педагошку службу.

Здравствени надзор врши здравствена служба, а финансијски, служба књиговодства.

Родитељи, друштвене организације и грађани на чијој територији је дечји вртић, имају увид у њихов рад посредством делегата које бирају у орган управљања вртића.

Финансијска средства за изградњу, као и њихов рад, обезбеђују оснивачи. Родитељи сnose део трошкова за исхрану деце у предшколским установама. Примењује се прогресивна скала плаћања.

У предшколске установе примају се деца са навршене три годне живота, нормативима је одређен број деце по васпитним групама. Дневни боравак деце у предшколским установама је по временском трајању различит, зависно од потреба родитеља. Обично је дужи од радног времена запослених родитеља.

Дневни распоред активности деце и васпитача одређен је Програмом васпитно-образовног рада за сваку узрасну групу.

Циљеви и задаци предшколског васпитања у Југославији садржани су у свим документима који су до сада регулисали питање васпитања и образовања, почев од 1945. до 1974. године.

У раду васпитача са децом полази се од познатих педагошких принципа: дечје активности (индивидуалне и групне), интересовања, самоактивности, очигледности, примерености узрасту, поступности, индивидуалног прилажења, позитивног стимулисања, демонстрирања поступка и примена навикавања.

У изради и спровођењу програма рада у границама задатака и овлашћења предвиђених Законом и у складу са педагошким принципима – свака установа је самостална и организује живот и рад.

Проветни саветници за предшколско васпитање из република Србије, Хрватске и Црне Горе, израдили су активно учешће васпитача, заједнички Програм васпитно-образовног рада у дејим вртићима који служи као оријентација за програмирање рада у предшколским установама и за израду планова рада васпитача. Овај Програм користи се и у СР Македонији, док у СР Словенији постоји посебан програм.

У предшколским установама деца се осигурава здравствена заштита на основу права родитеља на здравствено осигурање. Лекар и медицинска сестра старају се о превентиви. Особље је обавезно да се подвргава контролном здравственом прегледу. Сталну контролу хигијенских услова живота врше органи санитарне инспекције.

Рад са родитељима организује се преко разних облика групних, општих родитељских састанака. Осим тога, обезбеђен је текући индивидуални контакт родитеља, васпитача, стручних сарадника, као и предавање из разних области педагошког и здравственог просвећивања породице.

У установама за предшколско васпитање не постоји посебна служба педагошког и психолошког истраживања. Један број педагога, психолога и музичких педагога раде као стручни сарадници или су укључени у пројекте истраживања чији су носиоци републички заводи за унапређење школства, педагошки институти, психолошке катедре и др. Резултати рада објављују се у листу „Предшколско дете“.

Васпитачи предшколских установа образовали су се до сада у четворогодишњим и петогодишњим школама за васпитаче. У скоро свим републикама прешло се на систем образовања васпитача у двогодишњим педагошким академијама. Постоји тенденција да више и високо образовање буду будуће обавезно за све васпитаче у предшколским установама.

Заједнице предшколских установа, републички заводи за образовање организују семинаре, предавања и друге активности које доприносе стручном усавршавању васпитача.

Радно време васпитача је различито у републикама. У Србији је новим Законом о вртићима одређено до 30 часова непосредног рада у групи, али због материјалних разлога то још није реализовано.

Предшколске установе, са свим својим радницима, удружују се, у циљу пружања међусобне помоћи, ради договарања о заједничком начину регулисања неких проблема, у регионалне и републичке заједнице предшколских установа.

На основу свега изложеног треба се залагати:

-да се организованом предшколском васпитању поклати већа пажња, да се брже шири мрежа предшколских установа и повећа број корисника нарочито из породица радника из непосредне производње;

-због неопходних потреба за континуираним и јединственим деловањем у правцу остваривања општих циљева васпитања и образовања у нашем друштву, не умањујући улогу породице на том плану, дати предшколском васпитању место као васпитању које је веома важан предуслов за даље успешно образовање и васпитање;

-да се финансирање врши доследно и из истих извора и на исти начин као и финансирање обавезног основног школовања и да му се обезбеди равноправни третман;

-да се подстиче организационо и садржинско повезивање предшколских установа и основне школе;

-предшколске установе, вршиће своје васпитно-образовне и друштвене функције, треба да део свог програма усмере на што боље припремање деце за основну школу.

Исто тако, предузимају се организационе и финансијске мере које ће омогућити постепено уздизање стручне оспособљености васпитача у предшколским установама на педагошким академијама и системом перманентног усавршавања постојећег кадра.

Као и у друштву, у систему награђивања, доследније ће се спроводити принцип награђивања васпитача према резултатима рада и обезбеђиваће се услови за петочасовно ефективно радно време васпитача у групи.

Предшколске установе ће и у будуће сарађивати и помагати породици у примени савремених начела и метода у васпитању и нези детета.

Са растом материјалног богатства друштвене заједнице, обухват деце у предшколским установама биће бржи ако се између осталог у одговарајућим интересним заједницама размотри досадашња изградња објаката. Уместо прескупих и веома модерних вртића на једној страни, на другим местима или их нема или су нефункционални. Могу се изграђивати објекти од јефтине материјала а уз пуно уважавање функционалности. Тако ће друштво знатно брже ублажити и превазилазити постојеће заостајање у развоју предшколског васпитања у будућности, које је пред нама.

Документи о предшколском васпитању у СФРЈ – Републици Србији су дали место предшколском васпитању као једном од најзначајнијих чинилаца у васпитању младих у самоуправном социјалистичком друштву. Спровођењем у живот уставних одредби, Резолуције X конгреса СКЈ, VII конгреса СКС, закона, ове нормативне одредбе ће постати део наше друштвене стварности.

Литература

1. „Предшколско васпитање VI“. Педагошки музеј града Београда.
2. „Службени лист ДФЈ, ФНРХ, СФРЈ“ 1945-1974.

3. „Службени гласник Београда“ 1948-1974.
4. „Просветни гласник Србије“.
5. „Службени гласник СРС“ 1945-1974.
6. „Предшколско дете“ 1950-1974.
7. Програми, конгреси СКЈ, СКС, АФЖ-а, синдиката, удружења васпитача, чланци и друге публикације које чине саставни део овог рада. Упутства, програми васпитно-образовног рада од 1947. до 1969. године.

Датум пријема: 3.07.2015.

Датум исправки: /

Датум одобрења: 4.11.2015.